

BOLDOGASSZONY ÉVE

Olyan a történelem, mint a nagy vizesések. Alant a szakadékban zuhognak és örvénylenek a vizek, a megtapasztalható események, fölöttük a belőlük kicsapódó párázatban ott lebeg, mint Ég és föld összekötő hídja, a szívárvány — híd abban a hidrodinamikus értelemben is, hogy az Ég erőit folyton átvezeti a földre. Emberélet és történelem viszont *nem* olyan, mint a vizesés. Hisz az események folyása általában halkan csobog, mint a Cedron patakjáról mondja a próféta, csak néha zúg és sodor; a fölöttük lebegő szívárványt pedig nem látja meg mindenki, aki oda-irányítja tekintetét, hanem csak a hit szeme. S a hívő előtt kibontakozik mindenekelőtt az a háromszínű szívárvány, mely fölragyogott Dantenak másvilági vándorlása végén: a Szentháromság, a hitnek is, az eseményeknek is örök sarkcsillaga.

A dantei szívárvány más struktúra-törvényeknek hódol, mint a szemmel látható. Itt a hagyományos hét szín nagyjából egyenlő sávokat vet; ott az uralkodó három szín körül a többi decrescendó-ban helyezkedik el, és különbözőségében is egyneműsége által csodálatos harmóniába olvad. A szentháromságos centrum után közvetlenül következő sáv a teremtés és másvilág, a kezdet és vég dogmája, ezután következik megint erőteljesebb színhangsúlyozással, a széles krisztológiai sáv a megváltás, kegyelem, Egyház és szentségek dogmájával, és a széleken, gyöngéd pasztellszínekben, egyfelől a teremtésbe (különösen Duns Scotus teológiájában), másfelől az Egyház dogmájába olvadó árnyalással a mariológiai dogma.

Ez a történet folyamán, a hit melengető ölen virágzott ki a dantei szívárvány kiteljesedéséből. Az ifjú kereszténység teljesen a Krisztusban megjelent nagy jóhírnék (eu-angelion) szent igézete alatt állott. Lehetetlen volt azonban a krisztológiai lendületes nagy látomásaiban és megrendüléseiben, a kalcedoni dogmában („két természet, valóságos isteni és valóságos emberi, az egy isteni személy kocsánján”) meg nem érezni és észre nem venni ennek a csodálatos szent forrásnak méltó foglalatát, ennek az élő és éltető világölelő szentképnek adekvát keretét.

Persze olvasóim velem együtt nagyon is tudatában vannak, mennyire dadog a nagy valóság színe előtt minden hasonlat. Forrás-foglalatnál, képkeretnél itt többet mondana a gyöngy-szikrazat. De éppen a nagy keresztény titkok színe előtt úgy járunk, mint az ószövetségi bölcs: *Imaginem sapientiae sequimur, at in verbis deficimus*; előttünk tündököl bízatóan a Bölcseség képe, de szavunk gyarló. Ez a tudat, hogy mennyire utána sántít a titokzatos nagy valóságnak még a hívő elme is, maradt a dogmafejlődés csillaga: irányította, de meg nem állította.

Mikor az efezusi zsinat kimondotta a „theotokosz” (Isten-anya) dogmáját — amiért az efezusi nép fáklyásmenetben ünnepelte a zsinatoló atyákat —, voltaképen a kalcedoni zsinatot elővételezte. Csakugyan, a teológiaiilag nem iskolázott elmének is könnyű belátni, hogyha Jézus Krisztus valósággal Isten és valósággal ember, elválaszthatatlanul, egy személyben, akkor az ember-Krisztus anyja egyúttal az Isten-Krisztusnak anyja. Hiszen emberség és istenség Krisztusban szétválaszthatatlan; jól-lehet két külön valóság. Semmiféle vonatkozásban, sem imádásban, sem anyaságban nem lehet azt mondani: vonuljon félre az emberség. Az nem

vonulhat félre, és a Krisztusra való minden irányulás végelemzésben a „Krisztus“-nál, a személynél köt ki; az pedig isteni. Jól vették észre a hittudósok, hogy Szűz Mária titka a hittitkok rövid összefoglalása, a hittudomány komplementuma. Az Isten-anyaság a krisztológiai dogma, más „fekvésben“. Csoda, hogy belőle feslett ki, mint bimbóból a virág, Szűz Mária minden kiválósága?

Fiú és anya közt mélységes szálak szövődnek, nemcsak érzelmi, hanem jóval előbb és gyökérszerűen metafizikaiak. A fiatal Nietzsche-nek, a ragyogó bázeli görög professzornak van egy szellemes értekezése a görög anyákról. Abból a megállapításból indul ki, hogy kevés történeti adat maradt róluk, nem sok híres görög férfi emlegeti kegyelettel anyját. Gondolatmenete abban csattan ki, hogy nagy férfiak csak nagy anyáktól eredhetnek. Szabad ezt a karakterológiai is igazolt tételt a maguktól értődő szükséges változtatásokkal Szűz Máriára alkalmazni.

Természetfölötti Jézus Krisztus eredete és természetfölötti Szűz Mária kiválósága. A természetfölötti: a kegyelem és Isten külön kegye azonban Szent Tamás ismert elve értelmében „nem rontja le, hanem teljesíti a természetet (gratia non destruit sed perficit naturam), az anya-fiúság természeti viszonyát is.

Ezt a sokszólamú isten-anyai kiválóságot csak meg kell látni és a hunyorgókkal meg kell láttatni. S a hit és szeretet éleslátóvá tesz; hisz a szeretet még a természet síkján is leleményessé tesz, fölfedez sok mindent, amit a közömbösség nem vesz észre. Ez a szeretet csordultig eltöltötte a Mária-tisztelő középkort, amikor a fölséges Salve Regina volt a lovagok és hajósok menetelő dala.

Az égi „Királynő“ koronáján bűvös fényben ragyogott három gyémánt: Mária szüzessége, szeplőtelen fogantatása, mennyei megdicsőülése. Ez a sorrend időrend is. Mária szüzességét már a keresztény ókor meglátta. Nem csoda. A Szentírás beszédje nagyon is világos és határozott. Minden Szentírás-tisztelő úgy jár itt, mint Luther a híres marburgi vitakozásban. Szíve őt is hajlította az Eucharisztia ügyében a racionalista álláspont felé: az Eucharisztia csak jelkép vagy emlék. De az Úr szavai előtt kénytelen volt meghajolni: Die Worte sind zu mächtig.

Rejtettebb volt Szűz Mária lelki tisztasága, különösen a „szeplőtelen fogantatás“ dogmájának értelmében: Szűz Mária létének első pillanatától fogva mentes az eredeti bűntől és ennél fogva a bűnös hajlamoktól; nem mintha ő is, mint minden ember, alá nem lett volna vetve a bűn törvényének. De Duns Scotus zseniális meglátása szerint mielőtt a létbe lépett, mielőtt érintette volna lábát a föld sara, Isten kegyelmének ölébe hullott; Jézus Krisztus megváltó erejének sugarai ezt a „hajnali csillagot“ előbb érték, mint az Ádamból kiinduló „halálsugarak“ (praeredemptio). Látnivaló, hogy a szeplőtelen fogantatás dogmája egészen más, mint akár Szűz Mária, akár Krisztus szüzi fogantatása.

A harmadik kiválóság, Szűz Mária mennyei megdicsőülése, Szűz Mária különleges szerepe Isten országának, a misztikus Krisztusnak életében, úgyszólván szemünk előtt bontakozik ki a „misztikus értelmű rózsa“, bimbójából. Ennek az ékkőnek két sugárzata van. Az egyik azon a vonalon helyezkedik el, amelyen tündököl a szeplőtelen fogantatás, a merőben lelkin. Itt Szűz Mária egyetemes kegyelem-közvetítésére kell gondolni: Minden lelki isteni segítség az ő anyai kezén és szíven keresztül jut el a vergődő emberekhez. A másik a szüzesség, a testi megdicsőülés oldalán tündököl. Ez a mennybevitel, Nagyboldogasszony ünnepének tárgya: Szűz Mária elkerüli halála után az enyészet útját, ő itt is elővételezte, amit minden keresztény remél, mikor hitvallását úgy végzi: Hiszem a test föl-támadását és az örökéletet.

Ne tévesszük szem elől, az egyetemes kegyelemközvetítés és mennybevétel nem dogma, hanem jámbor nézet, mely a dogmatizálás útján nem új tanítást állít a katolikumba, hanem ami addig mintegy rejtett és bujdosó életet él az Egyház hitében, azt előhossa a napfényre és a gyertyatartóra teszi, hogy minden hívőnek világítson és minden hívő megfelelő tiszteletben részesítse.

Tisztelni annyi, mint kiválóságot elismerni. Ha Krisztus Egyháza, az igazság erőssége és oszlopa mintegy monstrenciában fölmutatja Szűz Mária kiválóságait, amikor dogmatizálja, éled rajtuk és igazodik hozzájuk a keresztény áhítat. S népek és korok vetekedve állnak bele abba a lélekemelő versenybe, amelyben franciák, olaszok, spanyolok, lengyelek mellett ott sir a török idők magyarjainak elégiája: „Boldogasszony anyánk...”, belezúg a barokk áhítat virága, a „Regnum Marianum föl-séges hite, a mai fölzaklatott idők „Tenger csillaga”.

Azt mondtam, ez a Mária-tisztelet *igazodik* a dogmához. Igen, mert a szerető tisztelet, lelkesedésében és csimpaszkodásában egyaránt, lendületével kísértve van egyre emelni tisztelete tárgyát. Az Egyház dogmái figyelmeztetnek és irányítanak, hogy a leglelkesebb Mária-tisztelet se emelje Szűz Máriát a teremtményi határ fölé — ami éppen az Úr szolgálójának legegésőbb fájdalma lenne. A természetfölötti vezetés kezesség arra, hogy az Egyház a keresztény kultusz középpontjának mindenkor a szentháromságos Isten, és vele együtt Jézus Krisztus imáadását teszi meg, minden másra nézve tartja magát ahhoz, amit egy angol hívő fejezett ki igen szerencsésen egy honfitársával szemben, mikor ez hangoztatta előtte a Szűz Mária és a szentek „imáadásáról” szóló útszéli vádat: Mi Istent imádjuk, de ezt Szűz Mária és a szentek társaságában tesszük, és úgy gondolom, ez a társaság csak becsületünkre válik.

Igy ragyogtak föl a dantei szivárványban a mariológiai dogmasáv szelíd, szép színei a tülekedő-vergődő emberiség és a zilált szívek fölött és mondhatatlanul gyöngéd fényükből irányító világosság és alkotó erő áradt az egymást nyelő, hullámzó eseményekre és feszező, szétesett szívekre. Mintha valósággá vált volna, amibe ősidők óta az eget vívó és bensőséges, elmélázó szellemek legmerészebb vágyai sűrűsödtek bele, a régiek „Boldogok szigete”, s méginkább a XIX. századi romantikusok „kék virága”. Ők olthatatlan szomjúsággal kergették a kék virág álmát, és a nép a valóság boldogító birtokában énekelte:

Ó, dicsőült szép kincs, kibem semmi rút nincs,
Kihez nem fér sötétség,
Jessze termő törzsén, Dávid háza keblén
Felkelt boldog fényesség,
Fényes csillagokkal, nappal és a holddal
Vetélkedő dicsőség!

Jöttek azután blazirt lelkek, akikben ilyen „imponderabilé”-k iránt nincs érzék, és annak a kék virágnak szirmai addig fogdosták össze, addig „elemezték”, míg a vallástörténet és valláspszichológia csinálta művirág lett kezükben. Pedig ha értettek volna a hittudományhoz, könnyen rányitottak volna arra az igazságra, hogy az a finom gyökér, amelyből kisarjadt ez a titkos értelmű rózsa, a Szentháromság és a krisztológia, nem adhat mást, mint ami lényege; csont az e centrális dogmák csontjából, vér az ő vérükből, nem pedig a vallástörténet és valláspszichológia papirosvirága. De ha nem is gázoltak valami mélyen a hittudományban, ha legalább lüktetett volna vérükben egy kis életérzék, ha nem lettek volna merő papirosemberek, akik mindent csak a maguk képére és hasonlatosságára tudnak fölfogni, lelkük megmondotta volna nekik, hogy itt

Isten lelkéből lelkezett élet valósul. A mariológia nem álom, hanem üdvözítő valóság, nem egyszerűen pompázó virág, hanem életbe és gyümölcsbe érő mag.

A hitigazságokat jó nemcsak fölülről nézni, mint a hittudomány szokta, hanem alulról is, amint erre a pedagógia, pszichológia és a társadalmi fiziológia tanít.

Jön majd egy, a szomorú valóságoktól megtépázott, elmélyedő nemzedék, mely szemébe néz ennek a kérdésnek: Mi lenne az emberből, mi lenne a társadalomból Szűz Mária nélkül. Akkor majd fölkel az emberiség nagytanácsában minden kor és minden nemzedék, minden vergődés és minden kudarc, és elmondja a megszenvedés ékesszólásával, milyen tragédiák foglalata ez a név: nő; milyen értékek mennek veszendőbe, ha ingatlanságok és parttalanságok, biztos érzékük és méltóságuk-vesztett nők hullámozó tengere fölött szeplőtelen és érinthetetlen tisztaságban irányítva és erősítve, áldva és ítélve, bizva és biztatva meg nem jelenik teljes valóságban az eszményi nő, ha tisztulatlan és vak szenvedélyekben őrlődő, züllő családok között nem jár a szeplőtelen Szent Szűz, ha Évát nem ellen-súlyozza Mária. Mi kerekednék az emberiségből, ha általánossá válnék az az állapot, amelyet egy munkás így jellemzett: Az én kerületemben az egyetlen tisztességes nő Szűz Mária? S ha őt is kiszorítanak a kerületből...?!

Sorvadásba esik az anyaság is a Szűzanya eszménye nélkül. Nagy igazság, amivel de Maistre nyugtatja a nők szereptelenségéről panaszkodó leányát: A nő ölen nő föl az emberiség, az anyák döntenek el a történelem sorsát, nem a politikusok vagy hadvezérek. Titkos mélységekben fakad az élet, kifürkészhetetlen törvények szerint nő és teljesedik ki az emberiség életfaja. És ha ki van kezdve a gyökere, ha fertőzött a talaja? A szeplőtelen anyaság és a szentül termékeny szűziség eszménye nélkül, Szűz Mária, az istenanya nélkül a züllésbe, enyészetbe hajló természeti erőknél esik áldozatul. Tannhäuser menthetetlenül veszve van Magyar szent Erzsébet nélkül, a nyakló nélküli természetnek és szenvedélyeinek kiszolgáltatott férfi a magasabb régiókba mutató és hívó nő nélkül, végelemzésben Szűz Mária nélkül. Megéreztek ezt a mélyebbre néző világfiak is. Goethe nagy emberség-drámájában az élet ezer szirtjén hajótörést szenvedett, zúzódásaiban vonagló Faust számára a mentést és tisztulást csak a fölséges „mater gloriosa” megjelenéséből tudja származtatni.

Két jelentős társadalmi mariológiai szempontra irányítottam a tekintetet, mérhetetlenül többet lehetne kiemelni. De befejezem. Az Egyház nagy ünneplései, az augusztus 20-án megnyílt magyar Boldogasszony éve is módot ad tüzetesebben szemügyre venni ezeket az áldó nagy hitigazságokat, színük előtt végiggondolni legjobb gondolatainkat, elsírni legtisztább könnyeinket, érlelni legszentebb elhatározásainkat. Hisz az ünneplés maga-megemberelés.